

הפרכה מופרכת

או: כיצד נכשלה רשימת הרבנים ב"מלחמה ושלוש".

תקציר:

במאמרו "Statistical-Equidistant Letter Sequences in the Book of Genesis", שפורסם ב-Science (Vol. 9 No. 3, Aug '94), הראינו כי קיימת **הצפנה מכוונת** של ביטויים בדילוג שווה של אותיות בספר בראשית. עשינו זאת ע"י מדידת הנטייה למיפגשים בין שמות חכמי התורה לבין תאריכי הלידה ו/או תאריכי הפטירה שלהם (יום וחודש), מדידה שגילתה נטייה חזקה כל כך, שההסתברות להתרחשותה במקרה נמוכה מאד: אחד מן המדדים להסתברות הורה על הסתברות של 4 למיליון.

והנה, במאמר שפורסם באינטרנט ביום 20 לספט' 97, ואשר כותרתו: Equidistant Letter sequences in "Tolstoy's 'War and Peace'", טוענים מחברי המאמר, ד"ר דרור בר-נתן וד"ר ברנדן מק-קי, שהם מצאו "**אותה תופעה**" המתוארת במאמרו הנ"ל.

מובן מאליו, שטענתם **אינה** שקיימת **הצפנה מכוונת** של ביטויים בדילוג שווה ב"מלחמה ושלוש". טענתם האמיתית היא שבספר בראשית **אין הצפנה מכוונת כזו**.

ד"ר דרור בר-נתן וד"ר ברנדן מק-קי טוענים בעצם, כי התוצאה במחקרנו הושגה ע"י מניפולציה שנעשתה ע"י ניצול "חופש תימרון" שאיפשרו הכללים במסגרתם עבדנו ואף ע"י שבירתם. הם מבססים דבריהם על עבודתם שהוצגה באינטרנט, שבה לטענתם הדגימו יצירת "הצלחה" מדומה ב"מלחמה ושלוש" ע"י מניפולציה מוצהרת "במסגרת הכללים הנ"ל או ע"י שבירתם **באותה המידה**".

במאמר תגובה זה אנו מראים כי:

1. ה"הצלחה" ב"מלחמה ושלוש" נוצרה אך ורק ע"י שבירת הכללים, ולכן אין שום משמעות לעבודתם. (גם הם מודים כי ע"י עבודה ללא כללים אפשר להראות כל תוצאה).

2. לעומת זאת, הם לא הצליחו להצביע על שום מקרה בו אנחנו שברנו את הכללים במחקר

המקורי.

באופן פרדוקסלי, דווקא כשלונם ליצור "הצלחה" במסגרת הכללים, יכול לשמש ראייה מוצקה נגד

טענתם, שאפילו במסגרת הכללים שנקבעו יש מספיק אפשרויות בחירה כדי ליצור רמת מובהקות דומה 'במלחמה ושלוש'.

יתר על כן, אנו נראה, שהטענות שהם עצמם העלו, דווקא מבססות את אמינות המחקר שלנו. ובפרט לגבי היות רשימת השמות והתאריכים אובייקטיבית וא-פריורית.

מבוא כללי:

במאמרנו הנ"ל, הראינו כי קיימת **הצפנה מכוונת** של ביטויים בדילוג שווה של אותיות בספר בראשית. עשינו זאת על ידי מדידת הנטייה למיפגשים בין שמות חכמי התורה לבין תאריכי הלידה ו/או תאריכי הפטירה שלהם (יום וחודש), מדידה שגילתה נטייה חזקה כל כך, שההסתברות להתרחשותה במקרה נמוכה מאד: אחד מן המדדים להסתברות הורה על הסתברות של 4 למיליון. רשימת שמות החכמים והתאריכים הוכנה מראש, ובאופן אובייקטיבי. שמות החכמים וכינוייהם נקבעו על ידי מומחה בתחום הביבליוגרפיה, פרופסור שלמה זלמן הבלין, שהיה בעת הכנת הרשימה ראש המחלקה לביבליוגרפיה ולספרנות באוניברסיטת בר אילן.

[דו"ח המפרט את הכללים הקבועים לפיהם פעל, נמצא כאן **במיסמך 1** (להלן יקרא גם "חוות הדעת" או "הדו"ח של פרופ' הבלין"). תיאור כרונולוגי של הפעולות והשלבים שקדמו לפירסום המאמר ב- Stat. Sci.

נמצא כאן **במיסמך 2**: "בר הלל ובר נתן שואלים – ויצטום וריפס משיבים".]

מאז נעשו עבודות רבות אחרות המצביעות אף הן על **הצפנה מכוונת** של ביטויים בדילוג שווה של אותיות בספר בראשית (רבות מהן יוצגו בספרי החדש הנכתב עתה). ביניהן, עבודה חשובה שנעשתה ע"י חוקר אמריקאי שמקצועו פיצוח צפנים עבור משרד ההגנה האמריקאי. כולן נעשו על בסיס רשימות ביטויים אובייקטיביות וא-פריוריות (אגב, ללא צורך במומחה).

והנה, במאמר: "Equidistant Letter Sequences in Tolstoy's 'War and Peace'", טוענים מחברי המאמר, ד"ר דרור בר-נתן וד"ר ברנדן מק-קי (להלן: **ב"ן מ"ק = בר נתן - מק-קי**), שתי טענות מרכזיות לגבי מאמרנו הנ"ל:

טענה א: הם מותחים ביקורת על הכללים בהם השתמש פרופ' הבלין. הם כותבים "שפרופ' הבלין מודה בדו"ח שכתב, כי עשה הרבה שגיאות בהכנת הרשימה, וכי אם צריך היה לשוב ולעשות זאת, היה עושה זאת אחרת."

הם מצרפים לכך את ביקורתו של פרופ' מנחם כהן, מן המחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר אילן, על "האובייקטיביות והדיוק של הרשימה" ועל חוות הדעת של פרופ' הבלין.

אנו נשיב על כך תשובה מלאה **בחלק א**. שם נראה כי פרופ' הבלין פעל לפי כללים מקצועיים נכונים, בצורה אובייקטיבית וא-פריורית. אנו נראה שם, כי טענות פרופ' כהן ו"ן מ"ק מופרכות בכל פרטיהן. ואדרבה, מפרוט הטענות נלמד עד כמה פעל פרופ' הבלין ללא הטיה וללא דופי. אנו מצרפים לחלק זה את **מיסמך 3**: מכתבו של פרופ' הבלין, העונה לפרופ' כהן.

טענה ב: הם טוענים "שאפילו במסגרת הכללים שנקבעו יש מספיק אפשרויות בחירה כדי ליצור רמת מובהקות דומה ב"מלחמה ושלו". כלומר, ב"ן מ"ק טוענים שבמסגרת הכללים שנקבעו לפני יצירת הרשימה הראשונה, היה מספיק חופש תימרון, שדיו לאפשר ליצור באופן **מניפולטיבי** "הצלחה" **מלאכותית** עבור רשימה שניה ב"מלחמה ושלו".

הם מנסים להתבסס על רשימת הכינויים שהציגו באינטרנט ביום 20 לספטמבר 1997, בתוך מאמרם:

"Equidistant Letter Sequences in Tolstoy's "War and Peace"

אין ספק שב"ן מ"ק השקיעו מאמץ רב בהכנת רשימת כינויים שתצליח ב"מלחמה ושלו" ותכשל בספר בראשית: מאמץ, שכלל חיפוש בספרים רבים, ושימוש רב במחשב לצורך החישובים. רשימה זו הוכנה במשך חודשים רבים וזו אינה הגירסה הראשונה שלה. רשימה זו נתמכת על ידי 24 טענות פרטניות (בסעיף 2.1 במאמר) ועל ידי השיקולים בסעיף 2.2 (שם).

הם טוענים, כי את הרשימה שלהם הם הכינו

"על ידי בניה מכוונת (=מניפולטיבית) של רשימת כינויים במסגרת הכללים שבמאמר

שפורסם ב- *Stat. Sci.*, או על ידי שבירת כללים אלה "באותה מידה" שאנו עשינו זאת"

אנו נראה **בחלק ב**, בעז"ה, שטענתם, כי הם עשו את המניפולציה שלהם במסגרת הכללים שבמאמרנו, **משוללת כל בסיס**. אין שום דמיון בין מה שעשו למה שנעשה במאמרנו: כל מה שעשו אינו אלא **חריגות המשוללות כל הצדקה** מן הכללים הנ"ל. ולכן הם נכשלו כישלון גמור בניסיונם להצביע על חופש תימרון הקיים כביכול במסגרת הכללים. ואדרבה, דווקא **הכישלון הגמור** של המאמץ שלהם, יכול לשמש **ראייה מוצקה** נגד טענתם

"שאפילו במסגרת הכללים שנקבעו יש מספיק אפשרויות בחירה כדי ליצור רמת מובהקות

דומה ב"מלחמה ושלו".

מסיכום התשובות לטענותיהם הפרטניות עולה בבירור עוד מסקנה: שפרופ' הבלין בחר את השמות והכינויים באופן א-פריורי וללא שום הטיה.

אנו מצרפים לתגובה גם את **מיסמך 4**, הדן בראיות לכך שהמחקר המקורי נעשה באופן א-פריורי וללא הטיות, ראיות המסתמכות על טיעוני המבקרים עצמם.

חלק א:

מבוא:

בחלק זה נדון בביקורת שנמתחה על הכללים בהם השתמש פרופ' הבלין. ב"ן מ"ק כותבים "שפרופ' הבלין מודה בדו"ח שכתב, כי עשה הרבה שגיאות בהכנת הרשימה, וכי אם צריך היה לשוב ולעשות זאת, היה עושה זאת אחרת." מעיון בחוות הדעת של פרופ' הבלין (מיסמך 1) מתברר, שלא כך הם פני הדברים. בחוות הדעת לא כתובות אמירות מעין אלו. לעומת זאת, באותו חלק של חוות הדעת, בו מפרט פרופ' הבלין את שיקוליו שלא להכליל ברשימה השניה כינויים מסויימים המופיעים במאגר השו"ת של בר-אילן, הוא מציין כמה כינויים שנשמטו ממנו, או שאינו זוכר את הסיבה לשלילתם. ספרנו אותם. מדובר בסך הכל ב- 10 כינויים שהיו עשויים להכלל בניסוי: כלומר הם בני 5-8 אותיות. מתוכם 3 אינם מופיעים כלל בדילוג שווה בבראשית. רצינו לבדוק מה יקרה אם נוסיף את 7 הכינויים הנותרים לרשימה המקורית. והנה התוצאות:

להזכיר לקורא, בניסוי המקורי שנערך עבור הרשימה השניה, שמשו ערכיהן המספריים של הסטטיסטיקות P1 ו-P2 כמוודד להסתברות (הניסוי עם הפרמוטציות הוצע מאוחר יותר). כך הופיעו התוצאות ב"פרה פרינט הכחול".

והנה, התוצאה הטובה ביותר היתה P2 וערכה $P2=0.00000000201$

אם נוסיף את הביטויים הנ"ל נקבל: $P'2=0.000000000101$

כלומר, התוצאה הטובה ביותר השתפרה פי 20!

מכאן ברור לגמרי, שפרופ' הבלין לא השמיט כינויים אלה כדי לשפר את התוצאה.. נראה שב"ן מ"ק התכוונו לכך, שיהיה יותר נכון לחשב את המובהקות הסטטיסטית (ע"י מבחן הפרמוטציות), עבור הרשימה המתוקנת של פרופ' הבלין. כדי לענות על אתגר זה, ערכנו מחדש את מיבחן הפרמוטציות כאשר אנו מוסיפים את 7 הכינויים. בניסוי שבו הרצנו 100,000,000 פרמוטציות, הגיע המדד P4 למקום ה-18, כלומר, ההסתברות קטנה עד לפחות מאחד ל- 5,500,000!

ועתה נעבור לטענותיו של פרופ' מנחם כהן. הוא מעלה שתי טענות:

1. ש"העקרונות לפיהם בחר פרופ' הבלין את השמות והכינויים הם שרירותיים לחלוטין ובכל אחד מהסעיפים (בחוות הדעת שלו) ניתן להציע עקרונות בחירה אחרים, שאינם נופלים ולעיתים אף עולים על העקרונות המוצעים".

2. ש"הבחירה עצמה אינה עקבית אפילו לאור אותם עקרונות עצמם, והיא מלאה סתירות".

תשובה לטענה 1 :

א. אנו ממליצים לקורא לעיין בחוות הדעת של פרופ' הבלין (מיסמך 1). מקריאה בחוות הדעת ילמד הקורא על האתגר העומד לפני ביבליוגרף המרכיב רשימה כזו : מהם הקשיים, על מה הוא צריך ליתן את דעתו, ומה מה הם הפתרונות ההגיוניים. אנו ממליצים לעיין במכתב התשובה של פרופ' הבלין לטענותיו של פרופ' כהן (מיסמך 3). הדברים שנכתוב להלן מתבססים גם על מכתב זה. טענתו של פרופ' כהן, שהעקרונות שהנחו את פרופ' הבלין הם שרירותיים אינה נכונה. ולהלן נראה עד כמה דבריו של כהן עצמו "מלאים סתירות" (לפי ניסוחו).

ב. אך לפני כן יש לדעת, שכל ביקורתו על "שרירותיות" העקרונות אינה רלוונטית כלל:

1א. נניח לצורך הדין, שאכן מרכיב הרשימה בחר את העקרונות הנ"ל באופן שרירותי. או אפילו נניח, שהוא פעל ללא עקרונות כלל, כאשר הוא כותב את השמות והכינויים לפי הידע האישי שלו, וללא כללים. מבחינת הניסוי שנערך, אין בכך כל פגם, כל עוד אין למרכיב הרשימה ידיעה איזה שם או כינוי הם "המצליחים".

לכן, טענתו האמיתית של פרופ' כהן אינה כנגד בחירה שרירותית של כלל זה או אחר. הטענה היא שפרופ' הבלין "בישלו" את הכללים כך, שהשמות והכינויים הנבחרים באמצעות כללים אלה יגרמו להצלחת הניסוי, כל זאת לפי מידע מוקדם שעמד לרשותו.

אולם פרופ' הבלין פעל מבלי שום ידיעה איזה שם או כינויי "יצליח" בניסוי, ואיזה "יכשל" הוא אפילו לא ידע פרטים חיוניים לגבי התיאור המדויק של התופעה, כל שכן לגבי שיטת המדידה. (למעשה, עד לרגע זה פרופ' הבלין אינו יודע איזה שם או כינוי "הצליח" ואיזה "נכשל" למעט אותם נתונים שלמד ממיסמך זה). מלבד האבסורד בהחשדת פרופ' הבלין בקונספירציה עם מחברי המאמר, עוד יתברר להלן, שהדוגמאות שהביא פרופ' כהן לביסוס טענתו מוליכות **למסקנה הפוכה** מזו שחתר אליה : לא רק שאינו מערערות את אמינותו של פרופ' הבלין, אלא מחזקות אותה!

2ב. בפרט, כל הטענה הזאת של פרופ' כהן הינה לא רלוונטית לחלוטין לגבי הדין ברשימה השניה.

שכן, העקרונות נוצרו ויושמו כבר לצורך הרכבת הרשימה הראשונה. ואפילו אם יעלה על הדעת שהיתה שרירותיות בבחירתם סוף סוף נקבעו עקרונות אלה זמן רב לפני שהמבקרים דרשו מן החוקרים לערוך ניסוי שני, שלצורכו הוכנה הרשימה השניה. [ראה מיסמך 2, תשובה 1. לגבי השלבים במחקר המקורי שלנו].

ג. מכל זה ברור שטענתו של פרופ' כהן אינה רלוונטית. היינו יכולים להסתפק בכך. אך האמת היא שטענה זו גם אינה נכונה.

11. פרופ' כהן טוען, ש"החלטתו של הבלין לבחור אך ורק את הכינויים הנהגים, אין לה שום תוקף מדעי, פרט לרצונו של הבוחר עצמו".
טענה זו מוזרה עד מאד.

מהותו של שם או כינויי שהוא **נהגה**, כפי שכתוב בבראשית (ב, כ): "**ויקרא** האדם שמות וכו'".
שם – קוראים. מבין ראשי-התיבות והקצורים (הנהוגים הרבה בספרות התורנית) ישנם כאלה הנהגים, וישנם כאלה המהווים דרך כתיבה מקוצרת ותו לא. (ראה עוד בחוות הדעת, שיקול הדעת (א)).
לכן אין כאן בחירה כלל. זה הנושא עצמו: כינויי החכמים.

הקיצורים שאינם נהגים אינם כינויים.

למעשה, דברי כהן בטענה המצוטטת סותרים את דבריו בפיסקה הקודמת בה סיפר כי "כינויים אלה נוצרו ברובם במסגרת הספרות הכתובה; מרביתם ראשי תיבות מלאים (כגון: רמב"ם) או חלקיים (ר"י קארו) או שמות חיבורים (כגון: בית יוסף). במרוצת הזמן חרגו חלק מהם מן המסגרת הספרותית, והפכו לשמות **נהגים**, שאף החליפו לעיתים את השם המקורי".

כלומר, גם כהן מודה שישנה קטגוריה של שמות **נהגים** שלהם חשיבות מיוחדת, עד כדי שהם מסוגלים לדחות את השם המקורי. ולמשל "**רמב"ם**" הוא כינוי כזה. אם כן, אין זו "המצאה" של פרופ' הבלין.
12. פרופ' כהן מביא דוגמא ל"עקרון שרירותי" של פרופ' הבלין: שהוא משייך כינוי לחכם שהוא המפורסם ביותר בכינוי זה, או שהוא מן ה"ראשונים". על כך מקשה כהן:

"מדוע אין שני אנשים יכולים לזכות באותו כינוי שבו אמנם נתכנו ע"י בני דורם ו/ או ע"י הדורות הבאים? והרי אין הבלין מחיל את אותו עיקרון על שמותיהם המקוריים של אותם חכמים. וניתן לעשות הצלבה של שמות עם ימי הולדת גם כאשר ארבעה – חמישה חכמים נקראים באותו שם! האם יש הבדל עקרוני בין שני הסוגים?"

התשובה לכך נמצאת בדברי פרופ' כהן עצמו. בפיסקה הראשונה בטענתו הוא מבחין בין שם פרטי של אדם לבין כינויו: "העקרון היציב ביותר הוא, בטבע הדברים, השם שניתן לאדם מלידה, וקשה להתווכח על תקפתו". לעומת זאת לכינויים שונים "שנוצרו ונתפתחו לעתים במשך מאות שנים ובמקומות שונים" סטאטוס פחות יציב ואף משתנה.

לכן, כאשר המדובר בשמו הפרטי של אדם, הוא שייך לו ללא ספק, ואפילו אם גם לאחר קראו באותו שם, לא נשלול את שמו ממנו...

לעומת זאת כינוי כמו "מהרש"א" הוא ענין אחר. מתי שייך לחכם כינוי כזה? האם במקרה שתלמידו כינהו "מהרש"א" נחליט גם אנו שכינויו "מהרש"א"? או שמא רק אם כל הקהל באותו בית הכנסת קראו לו "מהרש"א" נכנהו אף אנו "מהרש"א"? או שמא רק אם כל הקהילה כינוהו "מהרש"א" נכנהו "מהרש"א"? וכו'. האם נכנהו "מהרש"א" אפילו אם רק בחייו כינוהו כך? או שמא רק אם שלושה דורות אחרי מותו עדיין כינוהו כך?

משאלות אלו ברור שאי אפשר לכנות "מהרש"א" כל מי שאי פעם כונה בכינוי זה, כי נגיע לידי גיחוך. פרופ' הבלין נקט בפיתרון **הפשוט** ביותר: השאיר את הכינוי לחכם החשוב והמפורסם ביותר בכינוי זה. המושג "חשיבות" כולל את האבחנה **המקובלת** בין "ראשונים" ל"אחרונים". (ראה בחוות הדעת שלו, שיקול הדעת, (ב)).

כל פתרון אחר, היה בהכרח **מורכב יותר** (הגדרות של תפוצה ומשך זמן) **ושרירותי**.

מלבד זאת, צריך להזכיר כי פרופ' הבלין קבע עיקרון זה כבר לפני הכנת הרשימה הראשונה. מתברר, שהיישום היחיד של כלל זה ברשימה הראשונה היה במקרה של הכינוי "הריב"ש" של ר' ישראל בעל שם טוב. הבלין לא רשם את כינויו זה, בגלל שהוא היה כינויו המובהק של אחד מן "הראשונים", ר' יצחק בר-ששת.

מתברר, שאם פרופ' הבלין היה נוהג לפי הצעת פרופ' כהן, והיה משתמש בכינוי "הריב"ש" עבור ר' ישראל בעל שם טוב, היו התוצאות **משתפרות**:

התוצאות שחושבו לרשימה הראשונה הן: $P1=0.000000001334$ $P2=0.00000000145$

אם היה נוסף הכינוי "הריב"ש", היו התוצאות: $P'1=0.000000000412$ $P'2=0.00000000117$

כלומר, התוצאה הטובה ביותר היתה משתפרת פי 3.24!

3.3 פרופ' כהן מביא דוגמה נוספת, המתייחסת לעקרון המנוסח בחוות הדעת של פרופ' הבלין ב"שקול הדעת סעיף (ה). עקרון זה מכונה ע"י פרופ' כהן "נוהג הלשון העברית". לפי עקרון זה שלל פרופ' הבלין שימוש בה"א הידיעה לפני צרוף מלים כמו: "הבית יוסף", בו באה ה"א הידיעה לידע את הביטוי "בית יוסף". פרופ' כהן טוען ש"אי אפשר להתעלם במחי יד ממצואות" של שימוש לא-תקני בלשון, ושהדבר דורש "בירור מוסמך", וש"אנשי לשון מובהקים יטילו ספק בקביעתו של הבלין בעניין זה". למעשה, לא התעלם פרופ' הבלין "במחי יד" משום מציאות, ואף התייעץ עם מר יעקב אורבך ז"ל שהיה איש לשון מובהק, ואשר צדד בתוקף בהשמטת ביטויים לא תקינים כמו "הבית יוסף", ביחוד בשים לב בכך שהמטרה היתה לחפש אותם בדילוגים שווים **בתורה**.

אם אומנם ביטויים מופיעים בדילוגים שווים בספר בראשית בצורה **מכוננת**, בוודאי אינם כתובים בשגיאות כתיב. לפיכך לא יעלה על הדעת לחפש בדילוגים שווים ביטויים הכתובים בשגיאות!

גם לפי דברי פרופ' כהן, **ספק הדבר** אם ביטוי כמו "הבית יוסף" הוא אומנם שגיאה, כפי שכללי הלשון קובעים, או שמא יש להתחשב במציאות שבה השתמשו בביטוי כזה, ולהרחיב את כללי הלשון כך, שיסבלו גם שימוש בצורות כאלו.

האם היה עושה פרופ' הבלין את תפקידו נאמנה אם היה מציע לעורכי המחקר ביטויים שהם **ספק שגויים**, ולכן **ספק** אם יש טעם לחפשם בתורה גם לפי הנחת המחקר?

בשל טענת פרופ' כהן, למדנו להעריך לא רק את שיקול הדעת בו נהג פרופ' הבלין, אלא גם את אמינותו: כל הביטויים מסוג "הבית יוסף" השייכים לרשימה הראשונה אינם מופיעים כלל בדילוגים שווים בספר בראשית, ולכן לא היה לעיקרון זה שום השפעה על התוצאות!

ולכן, אם היה לפרופ' הבלין מידע מוקדם לגבי הופעת השמות והכנויים בדילוגים שווים, הרי היה עליו להמנע מלקבוע את העקרון הנ"ל: למה לו להסתבך בכך ש"אנשי לשון מובהקים יטילו ספק בקביעתו"?!

תשובה לטענה 2:

כאן רוצה פרופ' כהן להצביע על "העדר עקביות בהפעלת העקרונות" על ידי פרופ' הבלין. למרבית הצער. יתברר מיד כי טענותיו של כהן נובעות מכך שאינו מתמצא בנושא הנדון: הוא מומחה לתנ"ך, ולא לביבליוגרפיה.

א. פרופ' כהן טוען שעקרון הכינוי הנהגה אינו מיושם בכל מקרה. הוא מביא כדוגמה את הכינויים "מהרימ"ט", "מהרמ"ז", "א"ח הע"ר".

שלא כדבריו, כל הכינויים הללו נהגים!

הראיה שהוא מביא לדבריו מוזרה: "אין ספק שאם ישאלו בן ישיבה מצוי לפרש הכינויים הללו לא ידע במה מדובר".

"בן ישיבה מצוי" אינו מכיר את **החכמים** שאת כינוייהם הזכיר פרופ' כהן: לא את ר' יוסף מטרנאני, לא את ר' משה זכות ולא את ר' עמנואל חי ריקי, ולכן מסתבר הדבר שלא נתקל בכינוייהם. האם מכך אפשר ללמוד שאינם נהגים?

ב. פרופ' כהן טוען שעקרון "נוהג הלשון העברית" אינו מיושם בעקביות והחומר מלא סתירות:

ב 1. הוא שואל: "במה שונה 'הר"י טראני' או 'הר"י עמדין' (יידוע של צרוף מלים), שהוכנסו לרשימה, מן 'הבית יוסף' שלא הוכנס לרשימה?"

התשובה פשוטה (ומפליא כיצד פרופ' כהן טועה בדבר פשוט כל כך):

"הר"י עמדין" אינו "ר"י עמדין" עם ה"א הידיעה בראשו: "הר"י עמדין" הוא קיצור של "הרב רבי יעקב עמדין", בדיוק כפי ש"הרמב"ם" אינו "רמב"ם" עם ה"א הידיעה בראשו, אלא ראשי התיבות: "הרב רבי משה בן מימון".

ראה למשל ב"מילון החדש" של א. אבן שושן, בילקוט ראשי-תיבות, ש"רי"ף" הוא קיצור של "רבי יצחק אלפסי", ואילו "הרי"ף" אינו "רי"ף" עם ה"א הידיעה בראשו, אלא קיצור של "הרב רבי יצחק אלפסי". (אגב, הקיצור "הר"י טראני" שהזכיר כהן, כלל אינו נמצא ברשימה).

2ב. פרופ' כהן מצא "סתירה" נוספת לעקרון "נוהג הלשון העברית":

"מדוע אין הבלין פוסל את מרבית הכינויים שכונו בהם חכמים וה"א הידיעה בראשם (כגון: הרמב"ם; המהר"ם; וכיו"ב)?" הרי אין לידע את הידוע".

כבר הערנו על כך: "הרמב"ם" אינו בהכרח "רמב"ם" עם ה"א הידיעה בראשו.

לגבי "המהר"ם", שהוא כינוי כללי לרבנים ששמש, למשל, "מאיר": "מורנו הרב רבי מאיר". יש מקום לידע כאשר הכוונה למהר"ם מסויים. כיוצא בזה "מהר"ל" שבו כונו רבנים ששמש "ליב" או "ליוא": "מורנו הרב רבי ליב (ליוא)". מביניהם היה "המהר"ל", בה"א הידיעה, מפראג.

ג. פרופ' כהן תוקף את המכונה בפיו "עקרון השימוש בכינוי אחד בלבד" (ראה חוות הדעת, "שיקול הדעת")

((ב)). הוא כבר עשה זאת בטענתו הראשונה (בסעיף **2ג**, ראה שם תשובה).

1ג. כאן הוא מוסיף וטוען שעיקרון זה יכול להביא ל"סתירות פנימיות בתהליך ההכרעה: כיצד ננהג כאשר ה'אחרון' מפורסם יותר מן ה'ראשון'? למשל, אם נשאל בן ישיבה מצוי, מי הוא המהר"ם" אין ספק שהוא יענה המהר"ם מלובלין (שהוא "אחרון"), ולא המהר"ם מרוטנבורג (שהוא "ראשון").

גם כאן טועה פרופ' כהן. אין שום ספק, שמהר"ם מרוטנבורג חשוב ומפורסם ממהר"ם מלובלין.

גם כאן, האמירה על "בן ישיבה מצוי" חסרת בסיס. פרופ' כהן כלל לא בדק מה דעתו של "בן ישיבה מצוי" עד שהוא מדבר בשמו. (מלבד זאת, כבר הערנו לעיל ש"בן ישיבה מצוי" בוודאי אינו המומחה להערכה מעין זו).

2ג. פרופ' כהן מתפלא על העדרו של מהר"ם מלובלין משתי הרשימות. מכאן הוא מסיק:

"לא בדקתי מה אורך הטורים שלו באנציקלופדיה לגדולי ישראל, אבל עצם העובדה שהוא נעדר, מעידה גם על טיבו של מכשיר זה לצורך קביעת הרשימה".

פרופ' כהן טועה כאן פעמיים:

הוא כלל לא טרח לבדוק, ולא ניסה להבין. אחרת היה מגלה מיד כי מהר"ם לובלין נעדר מן הרשימות מסיבה פשוטה: תאריכי לידתו ופטירתו אינם מצויינים בערכו, ואילו הרשימות הורכבו מאותם חכמים שבערכיהם מצויין תאריך הלידה ו/ או הפטירה...

אך כהן טועה טעות בסיסית יותר. האנצ' משמשת בסיס אובייקטיבי לבחירת קבוצת חכמים ותו לא. אין זה אומר שבקבוצה נכללו כל גדולי החכמים, וזו לא היתה אפילו כוונת הבחירה. כל שנדרש לצורך הניסוי הוא קבוצת חכמים גדולים, שנבחרה ע"י קריטריון אובייקטיבי (כגון: "כל החכמים שערכם משתרע על 3 טורים ומעלה, ובערכם נזכר תאריך לידה או פטירה (יום וחודש)").

ד. פרופ' כהן מתקיף הפעם את "עקרון הבחירה בין וריאנטים קרובים של כינויי החכם" (חוות הדעת, "שיקול הדעת", (ו)):

ד1. הוא מקשה: "מדוע יש לדחות אחד הכינויים מפני השני, אם אמנם היו בשימוש הלומדים?"

התשובה לשאלה זו קשורה לתשובה לטענה 1, סעיף ג2.

שם הראינו, שגם פרופ' כהן מסכים כי לעומת שמות יש לכינויים סטאטוס פחות יציב ואף משתנה. לכן, אם קיימים כמה ווריאנטים קרובים של כינוי, בטוח יותר להשתמש בוריאנט הנפוץ והמקובל יותר. גם כאן צריך להדגיש, כי עקרון זה נקבע עוד לפני הכנת הרשימה הראשונה. כאשר קראנו את טענתו של פרופ' כהן, עלה בדעתנו לבדוק מה היה קורה לתוצאות הרשימה הראשונה אם פרופ' הבלין לא היה קובע עקרון זה: כלומר, אם היה כולל גם וריאנטים קרובים לכינויים.

והנה מתברר כי התוצאות היו **משתפרות!**

התוצאות שחושבו לרשימה הראשונה הן: $P1=0.000000001334$ $P2=0.00000000145$

בתוספת ה"וריאנטים הקרובים" היו התוצאות: $P'1=0.000000000262$ $P'2=0.00000000109$

כלומר, התוצאה הטובה ביותר היתה משתפרת פי 5 **ויותר!**